

17. Дубровський В. Відновлення Харківської «Просвіти» // Наш клич (Буенос-Айрес, Аргентина). – 1962. – 15 березня. – С. 5.
18. Дубровський В. Харківський український громадський комітет на другому етапі (3 спогадів «Через 20 років») // Наш клич (Буенос-Айрес, Аргентина). – 1962. – 6 вересня. – С. 5.
19. Державний архів Чернігівської області, ф. Р.–9044, оп. 1, спр. 83, арк. 1.
20. Дубровський В. Другий відділ Бамлагу'у ГПУ-НКВД // Наша Батьківщина. – 1946. – № 41–42. – С. 4–8; № 45–46. С. 3–6; № 47–48. С. 3–5; № 49–50. С. 3–5, 8; № 51–52. С. 4–6.
21. Дубровський В. Другий відділ Бамлагу'у ГПУ-НКВД. – Нью-Йорк: Наша Батьківщина, 1965. – 79 с.
22. Дубровський В. Микола Скрипник. Як я його бачив (фрагмент спогадів) // Український збірник (Мюнхен, Німеччина). – Кн. 10. – 1957. – С. 143–161.
23. Дубровський В. Св. Апостол Павло й митрополит Василь Липківський // Церква й життя (Чикаго, США). – 1961. – Ч. 6/27. – С. 9–11.
24. Дубровський В. Доктрина Хрущова (Листи переміщеного спостерігача) // Наш Клич (Буенос-Айрес, Аргентина). – 1962. – 15 березня. – С. 5.
25. Дубровський В. Дмитро Іванович Яворницький (спогад) // Новий літопис (Вінніпег, Канада). – 1964. – № 13. – Вип. 4. – С. 19–38.
26. Дубровський В. Одвертий лист до Павла Григоровича Тичини // Наш клич (Буенос-Айрес, Аргентина). – 1964. – 20 серпня. – С. 5.
27. Дубровський В. Мій учитель – професор Г.А. Максимович (спогад) // Український історик. – 1964. – № 4. – С. 30–36.
28. Дубровський В. Професор В.Г. Ляскоронський // Український історик. – 1965. – № 3–4 (7–8). – С. 48–52.
29. Дубровський В. Академік Дмитро Іванович Багалій (1857–1932) (сторінка з спогадів) // Календар-альманах «Відродження» на 1960 р. Буенос-Айрес, 1959. – С. 28–50.
30. Дубровський В. Спогад про професора М.Н. Петровського // Український історик. – 1964. – № 2–3. – С. 21–26.
31. Кочубей Ю.М. В.В. Дубровський (1897–1966) як сходознавець. – К.: Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України, 2011. – 544 с.
32. Щоденник Аркадія Любченка / [упорядник Ю. Луцький]. – Львів; Нью-Йорк: Видавництво М.П. Коць, 1999. – 384 с.
33. Семененко О.П. Харків, Харків... – Харків; Нью-Йорк: Видання часопису «Березіль»; М.Р. Kots, 1992. – 158 с.
34. Соловей О. Харків. Окупація // Березіль. – 1993. – № 1. – С. 108–119.
35. Шевельов Ю.Я. – мене – мені... (і довкруги) (спогади). – Харків; Нью-Йорк: Видання часопису «Березіль»; Видавництво М.П. Коць, 2001. – Т. 1. – 429 с.
36. Дражевська Л. Советський терор проти української інтелігенції в 1930-х роках (Очима очевидця) // Український засів: Часопис національної інтелігенції. – Х., 1993. – Ч. 5. – С. 78–82.
37. Семенко Ю. В.А. Доленко. В Харкові під німецькою окупацією // Пам'яті В.А. Доленка. Мюнхен: Союз Земель Соборної України; Селянська партія, 1975. – С. 41–54.
38. Білокінь С. Щоденник Федора Ернста // Пам'ять століть. – К., 1995. – № 3–4. – С. 61–137.

Казимир В.А. Мемуары как источник о жизни и деятельности Василия Дубровского

Статья посвящена особенностям освещения жизни и деятельности репрессированного украинского историка и общественно-деятеля В. Дубровского (1897–1966) в его мемуарах и воспоминаниях современников. Сделана попытка систематизировать и охарактеризовать опубликованные ученые мемуары.

Ключевые слова: В.В. Дубровский, мемуары, Украина, Чернигов.

Kazymir V.A. Memoirs as a source of life and activities of Vasyl Dubrovskiy

The article is devoted to the peculiarities of coverage of life and activities of the repressed Ukrainian historian and public figure V. Dubrovskiy (1897–1966) in memoirs. An attempt was made to systematize and characterize the scientist's memoirs.

Key words: V.V. Dubrovskiy, memoirs, Ukraine, Chernihiv.

02.03.2019 р.

УДК 94(477.51):322(47+57)«1953/1964»

Ф.А. Юхно

ЗНЯТТЯ З РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВОСЛАВНИХ ГРОМАД НА ЧЕРНІГІВЩИНІ У 1953–1964 рр.

У статті розглядається динаміка скорочення мережі православних релігійних громад Чернігівської області у 1953–1964 рр., висвітлюється діяльність органів влади спрямована на зменшення кількості громад, аналізується становище віруючих та форми їх спротиву діям влади.

Ключові слова: православна церква, зняття з реєстрації, влада, віруючі, приход, спротив.

Питання відносин влади та церкви залишається доволі актуальним на всіх етапах державотворення. Тому, під час вибудовування взаємин між державою та церквою, варто враховувати історичні процеси, які відбувалися в минулому. Важливим періодом для аналізу відносин є радянська доба в історії Української держави, оскільки саме у цей час відбулися суттєві зміни у взаєминах влади та релігійних громад.

Актуальність теми зумовлена відсутністю комплексного історичного дослідження з цього питання та важливістю аналізу релігійних відносин радянської доби для вироблення ефективної моделі взаємин влади з релігійними громадами.

Метою дослідження є аналіз реалізації атеїстичної політики радянської влади на Чернігівщині, висвітлення процесів скорочення мережі православних громад в області та спротиву вірян діям влади.

На даний час в історичній науці з означеної проблеми накопичився значний пласт публікацій, які висвітлюють різні аспекти відносин влади та церкви. У радянській історіографії дане питання розглядалося вкрай заангажовано. Наприклад, у праці голови Ради у справах Російської православної при Раді Міністрів СРСР В. Куроедова події релігійного життя висвітлювалися заідеологізовано, а завданням роботи було виправдання антирелігійної владної політики [1]. У ній автор обґрунтовував дії влади, спрямовані на витіснення церкви із суспільних відносин в країні. Аналізуючи статті Конституції СРСР про свободу совісті, ним були зроблені висновки, що у Радянському Союзі гноблення прав віруючого населення неможливе, а права атеїстів захищені від ворожого ставлення до них представників культів. Боротьба віруючих за свої права висвітлювалася автором як антидержавні прояви під прикриттям релігії. Також В. Куроедов наводить приклади втручання інших держав у владно-церковні відносини та розглядає філософські основи побудови атеїстичного суспільства [1]. Із пропагандистським підтекстом були опубліковані також роботи С. Анісімова [2], В. Беляєва [3], С. Беца [4], Е. Варичева [5], у яких автори негативно оцінювали роль релігійних громад у житті суспільства та піддавали критиці їхню діяльність.

Після розпаду Радянського Союзу на основі розсекречених архівних документів з'являється значна кількість праць, у яких аналізуються різні аспекти релігійного жит-

тя в СРСР. До вивчення релігійного життя даного періоду зверталися дослідники В. Боднар, [6], В. Бондарчук [7], К. Будзь [8], В. Войналович [9], В. Милусь [10], Г. Маринченко [11], В. Пашенко [12], Д. Поспеловський [13], М. Шкаровський [14]. У своїх працях вони досліджують правові аспекти відносин влади та православних громад, систему державно-адміністративного контролю діяльності парафій, економічні взаємини між владою та церквою. Дослідники висвітлюють також процес скорочення релігійного життя населення. Дану проблему розглядали також І. Савицька [15] та Є. Шаповаленко [16]. Питання скорочення мережі православних громад Чернігівщини представлено у працях Н. Шліхти [17], О. Тарасенка та М. Ковальова [18]. До теми закриття церков м. Ніжина зверталися В. Симоненко [19] та С. Зозуля [20]. У них автори, аналізуючи становище релігійних громад, прослідковують також динаміку зменшення їхньої кількості, висвітлюють основні методи роботи влади з віруючими. Ця наукова проблема представлена також у серії книг «Реабілітовані історією» [21]. Але, незважаючи на ці дослідження, тема залишається недостатньо вивченою.

Реалізація атеїстичної політики на Чернігівщині значно активізувалась у повоєнний час. Перший етап скорочення мережі релігійних громад в області відбувся у 1944–1952 рр. За цей час у релігійних громад було вилучено 89 приміщень, зайнятих віруючими у період німецької окупації.

Процедура зняття з реєстрації громади розпочиналася із вилучення у приміщення храму або молитовного будинку. Вона складалася із декількох етапів: клопотання місцевих або районних органів влади перед обласним уповноваженим, рішення уповноваженого, постанова облвиконкому з даного питання. Кінцевим етапом процедури було ухвалення рішення Радою у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР. Після вилучення приміщення громада одразу не втрачала реєстрацію та з дозволу Ради могла винаймати іншу будівлю для проведення богослужінь. Кінцевим результатом було зняття громади з реєстрації, як недіючої тривалий час.

Подальше скорочення мережі діючих громад області розпочинається після звернення 14 грудня 1953 р. голови Ради по справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР Г. Карпова до ЦК КП України, у якому говорилося, що в Чернігівській області залишаються у користуванні парафій 50 колишніх громадських приміщень. Окрема увага уповноваженим приділялася м. Ніжину, в якому на той час нараховувалося 7 діючих храмів. Першою під скорочення мала потрапити Успенська релігійна громада міста. Вона проводила служби на другому поверсі колишнього монастирського будинку, на першому поверсі якого розташовувалися майстерні та заклади громадського харчування. Враховуючи велику кількість діючих церков у місті, уповноваженим було запропоновано вилучити приміщення Успенської церкви для подальшого облаштування у ній бібліотеки. Реалізацію цього питання було покладено на Ніжинський

міськвиконком [22, арк. 206–213]. Питання про вилучення приміщення було прийняте міською радою м. Ніжина та затверджене рішенням Чернігівської облради 8 жовтня 1954 р. У висновку уповноваженого говорилося, що використання частини приміщення релігійною громадою є недоцільним, оскільки церковні служби негативно впливають на працівників майстерні, а саме приміщення не відповідає протипожежним нормам.

Окремо обласний уповноважений у справах РПЦ при Чернігівському облвиконкомі Ф. Репа зазначав, що громада має задовільне фінансове положення, а службу у храмі проводять двоє священиків. Враховуючи ці фактори та позицію єпископа Чернігівського та Ніжинського Гурія, уповноважений запропонував відмовитися від об'єднання громади з іншою та дозволити їй проводити служби у типовому церковному приміщенні, яке належало Преображенській громаді міста [23, арк. 275–287].

Активне скорочення мережі церков в області припадає на кінець 1957 р. Поновлення жорсткого тиску на церкву та віруючих в області було пов'язане із загальнодержавними змінами в релігійній політиці. На думку відомого дослідника М. Шкаровського, мотивами до поновлення тиску на церкву, серед іншого, стало збільшення матеріальних статків церкви. Окремо ним виділяється ідеологічна складова побудови радянського суспільства, для запровадження якої необхідно було позбутися різних альтернатив, у тому числі і релігійних [14, с. 359].

На Чернігівщині в контексті загальносоюзних подій активне зняття з реєстрації православних громад та вилучення їх приміщень відбувається і у 1958 р. Радою у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР у другій половині 1958 р. було знято з реєстрації громади населених пунктів Ушня Менського району, Орлівка Куликівського району (як недіючі) та громаду населеного пункту Бондарі Остерського району у зв'язку з переселенням населення села та передачі його земель військовому відомству. Починаючи з 1958 р., уповноваженим складалися списки громад із слабким фінансовим положенням, які в подальшому підлягали зняттю з реєстрації. У свою чергу станом на 1 січня 1959 р. в області нараховувалося 13 громад, доведених до самоліквідації. За подальший рік було знято з реєстрації 8 громад та 50 підготовлено для подальшого зняття з реєстрації і приєднання їх до найближчих діючих громад. Відповідно до вказівок Ради у справах РПЦ до моменту їх об'єднання архієпископу Чернігівському та Ніжинському Андрію Сухенку заборонялося направляти до них священиків [27, арк. 24–26].

Проводячи політику зменшення кількості діючих церков, особлива увага уповноваженим приділялася населеним пунктам, де було два і більше приходи. Показовим прикладом цьому є скорочення мережі православних храмів м. Ніжина. Станом на 20 жовтня 1959 р. у місті нараховувалося 7 зареєстрованих громад, які проводили богослужіння у семи церквах. У цьому році було знято з реєстрації Троїцьку громаду міста, приміщення храму вилучено

для використання під бібліотеку [28, арк. 385–399].

Починаючи з 1960 р., скорочення діючих громад в області набуло масового характеру. Цього року на Чернігівщині зняли з реєстрації 52 громади. Відповідно до рішень виконкому Ніжинської міської ради у 1960 р. втратили реєстрацію Преображенська, Хрестовоздвиженська та Покровська громади, а їх приміщення вилучили [29, арк. 51–72]. Преображенська церква передавалася у користування Ніжинській школі № 3 для облаштування у ній актового залу. У мотиваційній частині документа зазначалося, що своїм розташуванням церква заважає проводити навчання у школі та перешкоджає роботі кінотеатру і будинку культури, а мала кількість постійних прихожан, на думку керівництва міста, дозволяє об'єднати їх із Василівським приходом. Покровський храм передавався до відділу народної освіти для облаштування у ньому учительського клубу, а у Хрестовоздвиженській церкві планувалося зробити шкільний спортзал [29, арк. 144–155].

Рішенням виконкому міської ради у від 1961 р. було знято з реєстрації Успенську громаду міста та передано приміщення Всіхсвятської церкви для облаштування у ньому краєзнавчого музею. У висновку уповноваженого говорилося, що для задоволення релігійних потреб всіх ніжинців достатньо двох церков. Також, зважаючи на розташування Всіхсвятської церкви та її близькість до школи, технікуму та будинку культури міста, громаду цього приходу варто приєднати до іншої парафії. Відповідно рішення Ради у справах РПЦ Успенська парафія остаточно була знята з реєстрації 15 січня 1961 р. Станом на 1962 р. в місті залишилися діючими Всіхсвятська та Василівська громади, які проводили служби у Василівській церкві [19, с. 187], [31, арк. 2–11].

Питання про закриття церков систематично виносилися і на сесії сільських рад. Наприклад, 20 листопада 1961 р. на сесії сільської ради с. Дягова Менського району порушувалося питання про зміну цільового призначення приміщення місцевої церкви. Під час обговорення місцеві депутати вказували на порушення громадою радянського законодавства, а саме: підпільний збір грошей, зловживання церковними грошима та майном, хрещення дітей за межами храму, порушення розпорядку при введенні церковних служб, прийом людей до «парафіяльної двадцятки» без реєстрації. У результаті приміщення храму було вилучене у громади для подальшого облаштування будинку культури, а віруючим надали право проводити служби у орендованому будинку [30, арк. 150–156].

Питання про передачу приміщення церкви під будинок культури розглядалося також на засіданні Ярославської сільської ради Бобровицького району 10 червня 1961 р. Ініціював його педагогічний колектив місцевої школи та комсомольської організації села. Їх представники висловили думку про те, що розташування церкви поблизу школи негативно впливає на виховання дітей. Після обговорення питання було вирішено прохати районну раду про передачу приміщення церкви у користування місцевій школі.

Схожою була ситуація у багатьох інших населених пунктах області. Рішення про вилучення церков та молитовних будинків ухвалювалися Чепелівською сільською радою Щорського (нині Сновського) району, Булахівською Остерського району, Степанівською Лосинівського (нині Борзнянського району) та ін. Під час засідання Щорської райради 15 березня 1961 р. було заслухано звіт голови Чепелівської сільської ради О. Самойленка «Про стан культурно-масової роботи в селі». Під час виступу він розповів, що у селі організовано три гуртки художньої самодіяльності у складі 50 осіб, але їх діяльність через непридатність для експлуатації будинку культури була обмеженою. Для задоволення культурних потреб жителів села необхідно вилучити приміщення у релігійної громади. У результаті рішенням райвиконкому було затверджено передачу приміщення церкви під клуб, а громада повинна була перейти до іншого приміщення [30, арк. 17–144].

Скорочення мережі православних церков продовжилось і у наступні роки. У 1961 р. реєстрацію втратило 48 громад, у 1962 р. – 39, у 1963 р. – 28. Таким чином станом на 1 січня 1964 р. в області нараховувалося лише 186 зареєстрованих громад. Із них мали приміщення для молитовних цілей 143 громади, не мали будівель – 43, взагалі не проводили служби – 29. Діючі парафії мали у користуванні 95 типових церков та 48 молитовних будинків. Кожного дня служби проводилися лише у Воскресенському храмі м. Чернігова, 2–3 рази на тиждень – у 12 церквах області, по неділях та святах – у 101 церкві. У подальшому кількість діючих громад продовжувала зменшуватися. На 1 липня 1964 р. в області втратили реєстрацію 188 релігійних громад. Із 157 сільських обшин церковні служби проводилися лише у 94, 32 громади не мали власних приміщень. У решті парафій з різних причин відправи теж не проводилися [32, арк. 102].

Як бачимо, атеїстична політика призвела до значного скорочення кількості релігійних громад області. У свою чергу це позначилося і на реакції віруючих, які постійно писали листи-скарги до уповноваженого та органів влади. У звіті обласного уповноваженого І. Котенка зазначалося, що порівняно з початком кампанії по вилученню храмів окрім церковного активу на захист приходів виступала велика кількість віруючого населення. Свою незгоду із діями влади постійно висловлював єпископ Чернігівський та Ніжинський Феодосій, а також священнослужителі на прийомах у обласного уповноваженого. Під час зустрічей невдоволення релігійною політикою влади в області неодноразово висловлював Ніжинський благочинний М. Кузьменко та інші священники єпархії [32, арк. 31–64].

Як бачимо, політика радянської влади відносно православної церкви мала негативні наслідки для суспільства. Зменшення кількості діючих громад призвело до занепаду релігійних традицій та духовності населення. Внаслідок антирелігійної політики вкрай обмежувалися права населення на свободу совісті. За таких обставин вірую-

чі люди та священники постійно вдавалися до спротиву у вигляді написання листів-скарг до органів влади, тимчасового саботування рішень про вилучення церков та молитовних будинків, пошуку альтернативних місць для богослужіння, напівтаємного здійснення релігійних обрядів.

ПОСИЛАННЯ

1. Куроедов В.А. Религия и церковь в советском государстве / В.А. Куроедов. – М.: Политиздат, 1981 р. – 263 с.
2. Анисимов С. Нравственный прогресс и религия / С. Анисимов – М.: Мысль, 1965. – 181 с.
3. Беляев В. Я обвиняю! / В. Беляев. – М.: Политиздат, 1973. – 160 с.
4. Беца С. Союз хреста і долара / С. Беца. – Ужгород, 1959. – 64 с.
5. Варичев Е. Православная церковь: История и социальная сущность / Е. Варичев. – М.: Советская Россия, 1982. – 192 с.
6. Боднар В.Б. Особливості функціонування релігійних об'єднань Чернівецької області у 1944–1985 рр.: дис. канд. іст. наук: 09.00.11 / Віктор Богданович Боднар. – Чернівці, 2016. – 226 с.
7. Бондарчук П.М. Особливості релігійної ситуації в Україні у середині 1940-х – на початку 1950-х років / П.М. Бондарчук // Український історичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 136–163.
8. Будзь К.М. Українська греко-католицька церква у Галичині (1946–1968 рр.): стратегії виживання та опору у підпіллі: дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Катерина Миколаївна Будзь. – К., 2016. – 244 с.
9. Войналович В.А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс / В.А. Войналович. – К.: Світосгляд, 2005. – 741 с.
10. Милуць В.І. Державна влада і православна церква на Волині у другій половині 40-х – 50-х роках ХХ ст. / В.І. Милуць. – Луцьк: Волянин, 2008 – 228 с.
11. Маринченко Г.М. Відносини радянської влади та церкви у південній Україні (друга половина 40-х – середина 60-х років ХХ століття): дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Маринченко Ганна Миколаївна. – Миколаїв, 2013. – 253 с.
12. Пащенко В. Православна церква в тоталітарній державі. Україна 1940-х – початку 1990-х років / В. Пащенко. – Полтава: АСМІ, 2014 – 630 с.
13. Поспеловский Д.В. Русская православная церковь в ХХ веке / Д. Поспеловский. – М.: Республика, 1995 – 511 с.
14. Шкаровский М.В. Русская православная церковь в ХХ веке / М.В. Шкаровский. – Москва: Вече, 2010 – 479 с.
15. Савицька О.О. Повсякденне життя мешканців Чернігова в 1943–1953 рр.: дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Савицька Оксана Олександрівна. – Чернігів, 2017. – 426 с.
16. Шаповаленко Є.Ю. Повсякденне життя сільського населення Чернігівщини в роки окупації: дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Шаповаленко Євген Юрійович. – Чернігів, 2018. – 381 с.
17. Симоненко В. Гірка доля Ніжинських грецьких церков // Греки в Ніжині. Збірник статей та матеріалів. – Ніжин: Просвіта, 2001. – Вип. 2 – С. 184–188.
18. Зозуля С.Ю. Ніжин модерної доби: студії з історіографії, пам'яткознавства, персоналістики / С.Ю. Зозуля; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, Північно-Східне регіональне відділення. – К.: Видавець Олег Філюк. – 446 с.
19. Шліхта Н. Церква тих, хто вижив. Радянська Україна, середина 1940-х – початок 1970-х рр. / Н. Шліхта. – Х.: Акта, 2011. – 468 с.
20. Тарасенко О. Ковальов М. Церква і влада на Чернігівщині за радянського часу // Реабілітовані історією: у двадцяти семи томах. Чернігівська область / Упорядники О.Б. Коваленко, Р.Ю. Подкур, О.В. Лисенко. – Кн. 3. – Чернігів: Десна-Поліграф, 2011. – 600 с.
21. Реабілітовані історією: у двадцяти семи томах. Чернігівська область / Упорядники О.Б. Коваленко, Р.Ю. Подкур, О.В. Лисенко. – Кн. 1. – Чернігів: Десна Поліграф, 2008. – 799 с.
22. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1, оп. 24, спр. 3532, арк. 220.
23. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України м. Київ (далі – ЦДАВО України), ф. 4648, оп. 1, спр. 135, арк. 393.
24. ЦДАГО України ф. 1, оп. 24, спр. 5589, арк. 160.
25. ЦДАГО України ф. 1, оп. 24, спр. 5407, арк. 157.
26. Законодательство о религиозных культах / [под. ред. Куроедова В.А.] – М.: Юридическая литература, 1971. – 336 с.
27. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО), ф. П. 470, оп. 10, спр. 428, арк. 155.
28. ЦДАВО України, ф. 4648, оп. 1, спр. 160, арк. 355.
29. ЦДАВО України, ф. 4648, оп. 1, спр. 231, арк. 345.
30. ДАЧО, ф. Р-5166, оп. 1, спр. 48, арк. 324.
31. ДАЧО, ф. Р-5166, оп. 1, спр. 50, арк. 199.
32. ДАЧО, ф. Р-5166, оп. 1, спр. 58, арк. 161.

Юхно Ф.А. Снятие с регистрации православных общин на Черниговщине в 1953–1964 гг.

В статье рассматривается динамика сокращения сети православных религиозных общин Черниговской области в 1953–1964 гг. Освещается деятельность органов власти, направленная на уменьшение количества общин, анализируются положение верующих и формы их сопротивления действиям власти.

Ключевые слова: православная церковь, снятие с регистрации, власть, верующие, приход, сопротивление.

Yukhno F.A. Declining registration from orthodox communities in Chernihiv region in 1953–1964

The article considers the dynamics of curtailment of a network of religious communities in Chernihiv region 1953–1964, highlights the activity of government bodies that is aimed at reducing in the number of communities, analyses the situation of religious believers and their forms of resistance to the actions of the authorities.

Key words: Orthodox Church, removal from registration, power, believers, parish, opposite.

17.03.2019 р.

УДК 94(47):321.02 «196/198»

А.П. Гриценко

ПЕТРО ПЕТРОВИЧ КОСТЮЧЕНКО – ПЕРШИЙ ГЕРОЙ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ НА ГЛУХІВЩИНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ІДЕОЛОГІЇ ДЕРЖАВНИХ ЗАОХОЧЕНЬ У СРСР

Стаття присвячена питанню організації системи нагородження передовиків соціалістичних змагань у Радянському Союзі на конкретному прикладі. Автором досліджено вплив нагородження званням Героя Соціалістичної Праці на подальше трудове та особисте життя людини. Зокрема, звернута увага на незативні зміни в житті першого Героя Соціалістичної Праці на Глухівщині.

Ключові слова: нагороди, ідеологія, Герой Соціалістичної Праці, передовики сільського господарства.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю вивчення питання впливу отримання державних нагород на подальше життя передовиків та видатних людей, зокрема, в період ідеологізації життя жителів Глухівщини комуністичною партією в СРСР.

В історіографії, головним чином радянського періоду, велика увага приділялась організації та проведенню державною владою ідеологічної роботи. Радянські історики (А. Санцевич, В. Сарбей, В. Юрчук та ін.) досліджували значення ідеологічної роботи для забезпечення керівної ролі комуністичної партії у суспільстві. Зокрема, вони прагнули показати, що чим вищим був рівень ідеологічної роботи партійних організацій, чим сильнішою ставала ідейна переконаність мас, тим активнішою була їхня участь у реалізації планів комуністичного будівництва [1; 18]. Зокрема, О. Шуляк вважав найкращою формою роботи самовіддану працю комуністів як основний метод партійної агітації [19].

Втім, радянськими істориками допускалось загальне